

<http://www.kadrovik.ua/content/zarob-tna-plata-organ-zats-inii-mekhan-zm-formuvannya-struktura-karakteristika-ta-poryadok-0>

3. Життя в Україні подорожчало: де найбільше зросли ціни та підвищили зарплати [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<https://tsn.ua/groshi/zhittya-v-ukrayini-podorozhchalo-de-naybilshe-zrosli-cini-ta-pidvischili-zarplati-963435.html>

4. Statistical Database UNECE [Electronic resource]. - Access mode :
<http://w3.unece.org/pdxweb/>

5. Безденежье гонит. Украинцы на заработках в Польше - репортаж [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://argumentua.com/stati/bezdenezhe-gonit-ukrainsy-na-zarabotkakh-v-polshe-reportazh>

6. Мінімальна та середня зарплата в Польщі в 2017 році [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://vsetutpl.com/minimalna-ta-serednya-zarplata-v-polschi-v-2017-rotsi>

7. Подальше от Родины. Трудовая миграция из Украины: кто и куда уезжает [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://argumentua.com/stati/podalshe-ot-rodiny-trudovaya-migratsiya-iz-ukrainy-kto-i-kuda-uezzhaet>

РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: У ЧОМУ ВІДМІННІСТЬ ВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН?

Пугачова Марина Володимирівна,
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник

У докладі аналізуються такі економічні аспекти розвитку підприємств, як стан і проблеми інвестування та завантаженість виробничих потужностей промислових підприємств.

Відомо, що відсутність прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) та власних коштів підприємств для фінансування їх розвитку є багаторічною проблемою для економіки України. І хоча кожного року за звітністю відбувається зростання обсягів прямих іноземних інвестицій, їх, на нашу думку, недостатньо для нормального розвитку підприємств. Наприклад, за даними Держстату, у 2015 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 3763,7 млн дол. США прямих інвестицій, у 2016 р. - 4405,8 млн дол. [1]. А у січні - червні 2017 р. в економіку України іноземними інвесторами із 75 країн світу вкладено 711,2 млн дол. США. При цьому найвагомійші обсяги надходжень прямих інвестицій (37,2%) були спрямовані до підприємств промисловості - 264,8 млн дол. [2]. І тим не менш, головним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно 74,3% загального обсягу у січні - червні 2017 р. [3].

Більш цікаву для докладного аналізу інформацію, вважаємо, дають обстеження ділової активності промислових підприємств (ОДАП) України,

особливо у порівнянні з європейськими країнами (з методологією обстежень європейських та українських підприємств можна ознайомитись у джерелах [4; 5; 6]). Розглянемо спочатку дані, отримані з інвестиційних обстежень підприємств обробної промисловості. Для порівнянь обрано дані за останні 5-8 років у цілому по ЄС та по найближчих до нас територіально й за менталітетом (а колись - і за темпами розвитку) країнах - Польщі та Литві. Наскільки оптимістичні прогнози надають керівники промислових підприємств?

З графіків, представлених на рис. 1 (за даними [7; 8]), можна побачити, що в цілому по Європейському Союзу зберігається помірно оптимістична тенденція. Значення прогнозів зростання коливаються у межах 3-6%. У польських підприємств спостерігається менший оптимізм у прогнозах на кожний наступний рік і значно більший - на початку прогнозованого року, прогнози дуже змінюються, але нижче нульової позначки вони все ж майже не опускаються. Литовські підприємства протягом цих років були найбільш оптимістичними, і їх оптимізм підкріплений фактичним станом: якщо у 2009 році під час світової фінансової кризи обсяги інвестицій суттєво впали, то вже у 2010 році почалося їх відчутне зростання [7].

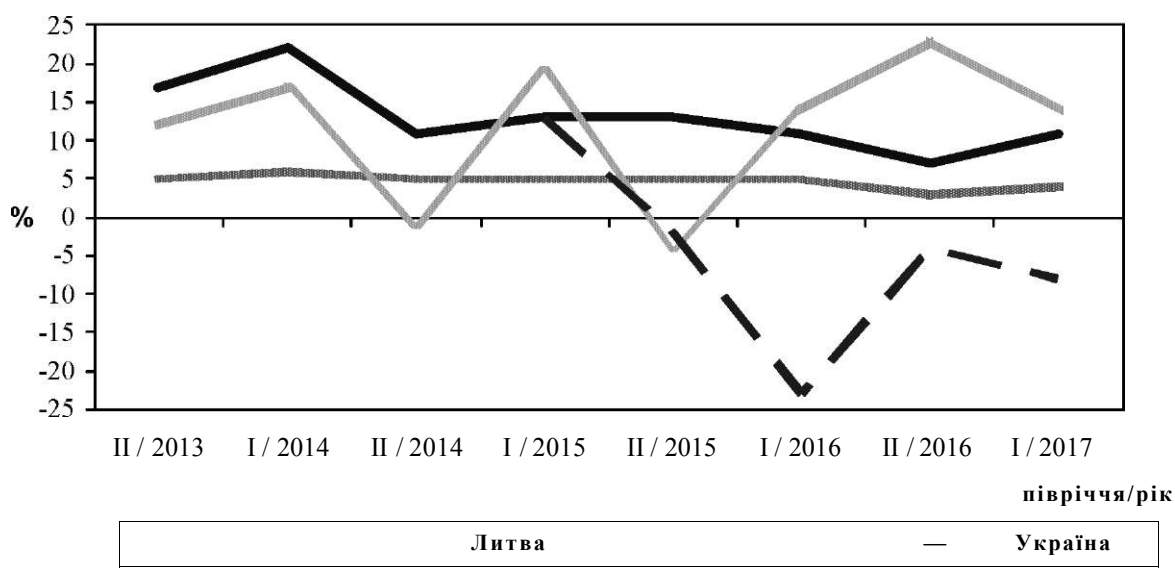

Рис. 1. Очікувані темпи приросту інвестицій на підприємствах переробної промисловості

Джерела: [7], [8].

Зрозуміло, що інвестиції у виробництво - це не самоціль. Вони потрібні для збільшення обсягів виробництва продукції, покращання її якості, підвищення конкурентних властивостей, а отже, не тільки для задоволення попиту на продукцію підприємства, а і по можливості - для його стимулювання. Відтак, логічно було б разом із аналізом динаміки процесів інвестування на підприємствах розглянути стан завантаженості їх виробничих потужностей. Якщо підприємство має вільні потужності, виникає запитання: а чи потрібні йому взагалі інвестиції? Однозначної відповіді немає.

З одного боку, при незавантажених потужностях підприємства можна говорити, що на його продукцію немає попиту, тому що, наприклад: 1) продукція поганої якості; 2) змінилася кон'юнктура ринку або технології, і ця продукція наразі не потрібна; 3) продукція не витримує цінової конкуренції тощо.

З іншого боку, потужності підприємства можуть не бути завантажені з технічних / технологічних причин (наприклад, зношене або морально застаріле обладнання, на якому вже неможливо виробляти продукцію), але воно враховується під час оцінки частки завантаження потужностей.

Отже, порівнюючи частки завантаження виробничих потужностей підприємств промисловості країн ЄС у цілому та України за останні понад 20 років, можна зауважити, що значення показника для перших коливалось у межах 75-85% за винятком кризових періодів (рис. 2, за даними [7; 8] та результатами обстежень ділової активності промислових підприємств України, що проводилися НТК статистичних досліджень у 1997-2013 рр.). Це відповідає оптимальному з погляду теорії інтервалу, що дає можливість маневру для підприємства, тобто дозволяє своєчасно зреагувати на збільшення попиту шляхом завантаження вільних потужностей і при скороченні попиту «не завалювати» склади готовою продукцією. Українські підприємства, намагаючись нарощувати виробництво, підняли завантаженість з 30% до більш ніж 60%, але так і не дотягнули до нормативної нижньої планки. Слід зауважити, що порівняння у динаміці значень показника завантаження потужностей у двох європейських країнах і Україні, теж демонструє, що стан справ у нас покращується не так швидко, як би хотілось. Звісно, воєнні дії на сході країни та анексія Криму вплинули на економіку та на промислове виробництво зокрема, але зростання показника у 2016-2017 рр. дає надію на подальше збереження цієї тенденції.

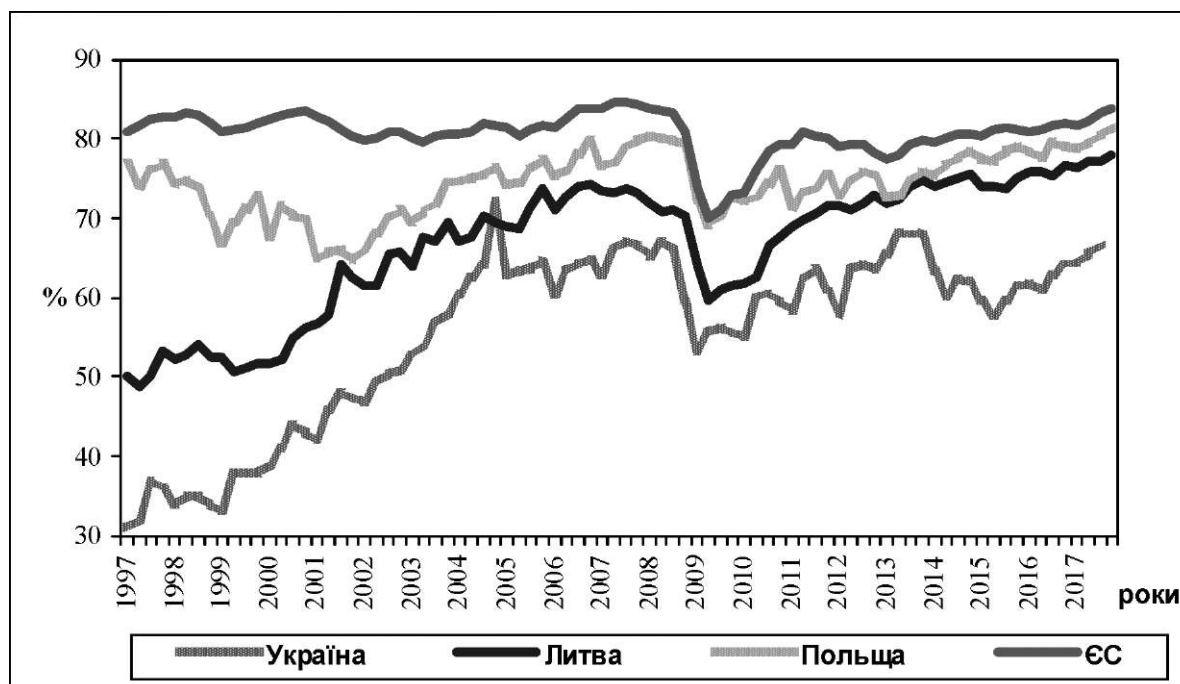

Рис. 2. Завантаження виробничих потужностей у промисловості

Джерела: [7], [8] та обстеження ділової активності промислових підприємств України, що проводилися НТК статистичних досліджень у 1997-2013 рр.

За такого рівня завантаження виробничих потужностей переважна частина (79-85%) керівників українських промислових підприємств за всіма видами економічної діяльності на рівні секцій вважає, що потужностей достатньо, виходячи з поточного обсягу замовлень на продукцію та очікувані зміни попиту. Якщо не враховувати зазначений вище техніко-технологічний фактор, то функціонування підприємств у ринкових умовах, що склалися, можна оцінювати як нормальне. Але чи враховують його респонденти під час відповідей? У цілому по галузі виробничих потужностей навіть більш ніж достатньо, що особливо стосується переробної промисловості (баланс відповідей дорівнює +9%, цей показник розраховується як різниця між частками позитивних і негативних відповідей). Отже, підприємства відчувають нестачу попиту на свою продукцію? Для того, щоб відповісти на це запитання, розглянемо динаміку факторів, що стримують виробництво на українських промислових підприємствах [8].

За інформацією ОДАП можна зробити висновок, що саме недостатній попит і є головним стримуючим фактором, хоча його вплив у останні три роки скоротився (наразі його відчувають 35% підприємств), але у 2014 році відбулося значне посилення цього фактора. Другим фактором, що суттєво впливає на розвиток виробництва, є фінансові обмеження.

Отже, з огляду на порівняно невисокий рівень завантаження виробничих потужностей (можливо, через застаріле обладнання), низький попит на продукцію та, як один з наслідків цього, - нестачу оборотних коштів у промислових підприємств, чи потребує українська промисловість інвестицій? Наш висновок: так, інвестиції потрібні саме виходячи з того, що протягом багатьох років на підприємствах не відбувалося масштабного оновлення обладнання, у результаті чого виробничі потужності не давали тієї віддачі, яка мала бути отримана за умови їх моральної та фізичної модернізації. Результатом цього стало би підвищення конкурентоздатності української продукції та попиту на неї. Тобто без зовнішніх інвестицій або суттєвих інвестицій власників українські підприємства перебувають у «замкненому колі»: власних коштів немає, тому що немає попиту, а попиту немає, тому що неможна оновити потужності через нестачу фінансів.

Порівняльний аналіз факторів, що впливають на процеси вкладання інвестицій у європейських країнах та Україні, дав би ще більш чітку картину, але, на жаль, українські дані останні три роки не публікуються. У цілому по ЄС у 2017 році [7] найбільш стимулюючими для вкладання інвестицій були технічні фактори (35%) та попит (31%). А у Литві та Польщі ці фактори є ще більш впливовими, але у зворотному порядку.

Отже, слід зауважити, що європейські країни багато уваги приділяють інвестуванню для збільшення попиту, а також у новітні технології, кваліфікованих фахівців, технічні умови, боротьбу із забрудненням навколишнього середовища. На жаль, ми не можемо цього стверджувати щодо українських промислових підприємств.

Висновки: Для розвитку української промисловості, що є одним із двигунів економіки, підприємства мають отримувати кошти як завдяки зовнішнім інвесторам, так і від своїх власників. Нестача фінансових інвестицій у промислове виробництво призвела до зношення виробничих потужностей, що є суттєвою перепорою до

підвищення конкурентоздатності української промислової продукції. Отже, порівняння як процесів інвестування, так і можливостей використання виробничих потужностей українських підприємств з європейськими демонструє значно гірший стан промисловості нашої країни навіть порівняно з колишніми соціалістичними країнами / республіками, які стали членами ЄС.

З огляду на можливість отримання статистичної інформації якісного характеру (тобто інформації з ОДАП), слід підкреслити, на жаль, зникнення з поля зору частини інформації, що раніше збиралась в українських обстеженнях. А саме: рівень завантаження виробничих потужностей у будівництві; зменшення переліку факторів (шляхом їх агрегування), які стримують виробництво на промислових підприємствах та впливають на інвестиції, що не дає можливості здійснення більш поглибленого аналізу процесів, які відбуваються на підприємствах.

Список використаних джерел

1. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 2016 році : Експрес-випуск від 28.02.2017 р. № 100/0/03.5вн-17 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> - Назва з титул. екрана.

2. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у січні - червні 2017 року : Експрес-випуск від 29.08.2017 р. № 439/0/03.5вн-17 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> - Назва з титул. екрана.

3. Капітальні інвестиції у січні - червні 2017 року : Експрес-випуск від 28.08.2017 р. № 434/0/03.4 вн-17 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> - Назва з титул. екрана.

4. A user guide to the Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys. February, 2017 [Electronic resource] // European Commission, Directorate General of Economic and Financial Affairs. - Access mode : https://ec.europa.eu/info/files/user-guide-joint-harmonised-eu-programme-business-and-consumer-surveys_en

5. Пугачова М. В. Методологічні засади статистичного моніторингу ділової активності підприємств : [монографія] / М. В. Пугачова - К. : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2007.- 535 с.

6. Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження «Стан ділової активності підприємств» : затверджені наказом Держстату від 06.07.2015 р. № 155 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : metod_polog/metod_doc/2015/155/met_pol_odap_2015_155.zip

7. Time series. Business and consumer survey database files in WinZip format [Electronic resource]. - Access mode : https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/business-and-consumer-surveys/download-business-and-consumer-survey-data/time-series_en

8. Очікування промислових підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/fin/rp/prom/prom_u/arj_prom_2017.htm